

KAKO SE GOVORI V SODOBNI SLOVENSKEI PROZI

Đurđa Strsoglavec

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 821.163.6-3.09"19/20":811.163.6'276.12

Prispevek predstavlja nekaj sodobnih slovenskih romanov (*Nekdo drug*, *Namesto koga roža cveti*, *Porkasvet*, *Šolen z Brega*, *Noč v Evropi*, *Grenki med*, *Fužinski bluz*, *Čefurji raus!*, *Nedotakljivi*), za katere je značilna jezikovna mimetičnost. Po navadi gre za neknjižni jezik, bodisi v jeziku pripovedi bodisi v jeziku dialogov, ali za neslovenščino.

jezikovna mimetičnost, jezik pripovedi, jezik dialogov, sociolekt

The paper introduces some contemporary Slovene novels (*Nekdo drug*, *Namesto koga roža cveti*, *Porkasvet*, *Šolen z Brega*, *Noč v Evropi*, *Grenki med*, *Fužinski bluz*, *Čefurji raus!*, *Nedotakljivi*) whose characteristic is linguistic mimesis. They are usually written in colloquial language (used either for narration or dialogue) or in non-Slovene.

linguistic mimesis, the language of narration, the language of dialogues, sociolect

Zadnje čase se v zvezi z govorjenjem v/o sodobni slovenski prozi največkrat omenja roman, ki je leta 2009 dobil dve prestižni literarni nagradi, nagrado Prešernovega sklada in nagrado kresnik, in sicer roman *Čefurji raus!* (2008) Gorana Vojnovića. Pri tem se kar malo pozabi, da je tudi pred tem izhajala proza, v kateri se ne govori ali pripoveduje samo v knjižnem jeziku. Izbrala sem nekaj primerov, ki izpričujejo učinkovitost jezikovne mimetičnosti, tudi sama pa začenjam pri *Čefurjih*.

Čefurji raus! so zgodba o življenju v ljubljanskem naselju Fužine, stereotipno označenem kot *južnjaško oz. čefursko* zaradi velikega števila priseljencev iz južnih republik nekdanje skupne domovine, ki so se tam naselili in si ustvarili družine, vendar se niso asimilirali (predvsem v jezikovnem smislu), pripoveduje jo prvoosebni pripovedovalec, najstnik Marko. Fužine in tamkajšnji neslovenski prebivalci so v romanu predstavljeni s svojim idiomom oz. sociolektom, z govorico, za katero sta se uveljavila izraza *fužinščina* (po naselju Fužine) in *čefurščina* (po označevalcu *čefur*, ki se uporablja za priseljenca ali nje-

govega potomca z juga). Označujeta govorico, ki je svojevrstna zmes različnih jezikovnih ravnin južnoslovanskih jezikov in ima dve plati, za prvo je značilen večji delež slovenskega besedišča in skadnje, za drugo pa sporadično slovensko besedišče in skladnja.

Čefurji raus! je roman o *čefurjih*, napisan v *čefurščini*. V njem je tako jezik pripovedi kot jezik dialogov sociolekt – živa, veristična govorica ni samo sredstvo za karakterizacijo literarnih oseb. Celotna jezikovna kompozicija je del sporočila, pisavo romana lahko označimo kot *pisavo kot govor*, ki najzvesteje temelji na sociolektu, kajti, kot pravi Andrej Skubic (2006: 43), »pisava lahko postane *pisava kot govor* (ali bolje: *pisava kot sociolekt*) šele, ko pripovedovalec z vso svojo avtoriteto stopi na stran sociolekta/sociolektov, ki sestavljajo delo«. Vojnović uporablja sociolekt z vsemi značilnostmi (npr. ortografija, skladnja, besedišče, stalne besedne zveze, mašila) in pri tem ločuje govorico prve generacije priseljencev (Markovi starši in njihovi prijatelji) ter govorico druge generacije priseljencev (Marko in njegovi prijatelji; jezik

pripovedi). Razlika med jezikom pripovedi in jezikom dialogov je zelo opazna; jezik pripovedi vsebuje v primerjavi z jezikom dialogov manj neslovenskih jezikovnih prvin, sploh v primerjavi z jezikom dialogov, ki potekajo med Markovimi starši in njihovimi prijatelji.

Čefurji raus! ni prvi roman, ki tematizira življenje na Fužinah in je izpeljan v sociolektu literarnih oseb in pripovedovalcev. Andrej Skubic je leta 2001 objavil *Fužinski bluz*, roman o življenju predstavnikov različnih socialnih, družbenih in etničnih skupin, omnibus štirih zgodb s skupnim časom in krajem dogajanja – Fužine na dan zgodovinske nogometne tekme med Slovenijo in Jugoslavijo na evropskem prvenstvu leta 2000. Zgodbe so zapisane v različnih sociolektih; zgodba mlade Črnogorke prepleta ljubljansčino in črnogorščino, jezik zgodbe upokojene profesorice slovenščine je knjižna in žargonska slovenščina, v zgodbi predstavnika »ljublanskega hardcore-metal power folka« pa prevladuje izrazito subkulturno besedišče. Razlika med romanoma je med drugim to, da se Vojnovič ukvarja predvsem s priseljenci, kar je vplivalo tudi na njegovo izbiro sociolektov oz. govoric.

O priseljskih sociolektih Skubic (2005: 38–39) pravi, da je njihova ključna značilnost predvsem pomanjkljivo znanje slovenskega diasistema nasploh ali pa njegova raba na način, ki hitro izda tuj izvor, ter da so govorniki takšnih sociolektov zaznamovani kot le pogojni pripadniki jezikovne skupnosti, še posebej, če gre za narode, ki so povezani z ekonomsko migracijo (kar je značilno za priseljence iz nekdanjih jugoslovanskih republik). Stigmatizacija je posebej značilna za govorico prve generacije priseljencev, govorniki druge generacije pa se jeziku svojih staršev bodisi odrekajo bodisi negujejo posebne jezikovne repertoarje (kakršen je npr. fužinščina). Vojnovičev pripovedovalec Marko, tudi sam govorec fužinščine oz. čefurščine, je do svojih sočefurjev glede neznanja slovenščine precej kritičen, pravi npr.: »Čefurji se na Fužinama niso preveč asimilirali.

Ne jebejo oni to asimilacijo sploh. Toliko je enih čefurjev tukaj, ki sploh ne znajo slovensko. Znajo reč 'nasvidanje' pa 'živijo' pa 'malo točeno' pa 'ene cigarete' pa 'prosam' pa 'hvala' pa 'trgovina' pa še tri besede pa nič drugega.« (Vojnovič 2008: 136), kar je dober primer za Skubičevo (2005: 213) trditev, da so priseljski sociolekti v javni komunikaciji pogosto vir komike, ki je po navadi poniževalna, hkrati pa so tudi svojevrsten avtoreferenčni element.

V nasprotju s Skubičevim *Fužinskim bluzom* je roman Polone Glavan *Noč v Evropi* (2001) omnibus, ki združuje pet zgodb, postavljenih v pet kupejev nočnega vlaka Pariz–Amsterdam. Zgodbe so naslovljene s prislovi: Prvič je zgodba o norveškem paru Christianu in Andrinne, ki prisede k Italijanu Giordanu, Drugič o Slovenki Nini, h kateri prisede mala Francozinja, Tretjič je dialog Američanov Raya, Mikea in Davea, Četrtič je pripoved o belgijskem žeparju Michelu, h kateremu prisede Avstralka Rebecca, Petič pa pariška ljubezenska zgodba Irca Aidna in Nizozemke Marijke. Roman končuje Epilog, epizoda med Nino in Pietrom, njeno nizozemsko avanturo, je predstavljena epistolarno. Protagoniste *Noči v Evropi*, popotnike z vseh koncev sveta, povezuje poletno nočno potovanje iz Pariza v Amsterdam.

Glavanova speljuje pogovore med protagonistami, predstavniki različnih narodov, kultur, svetovnih nazorov, tradicij, in njihove notranje monologe, premišljevanja o drugih in skoznje o sebi, na polje razlik(ovanj) in prekrivnih točk različnih tradicij, zgodovin, usod, načina življenja ipd., ki je v romanu skrčeno na devet do deset ur, kolikor traja potovanje. Zgodba o treh Američanih je npr. gost dialog, v katerem se fantje dotikajo »vsega evropskega«, od pregovornega zamujanja španskih vlakov, lepih Poljakinj, pedofilskih Belgijcev, vraževernih Ircev, seksi Špank, nizozemskih domovanj brez zaves, različnih denarnih enot ..., kar v stereotipni površni maniri kritizirajo.

Popotniki z različnih koncev sveta seveda govorijo v različnih jezikih (norveško, francosko, italijansko, angleško, Nina v monologih slovensko), ker pa je roman napisan v slovenščini, je jezikovna pristnost govorcev lahko dosežena le z variiranjem med različnimi »stopnjami« pogovornega jezika in posebnimi besednimi zvezami ali frazami, značilnimi za posamezne protagoniste.

Tovrsten »prevodni problem« je npr. v romanu *Grenki med* (1999) Andreja Skubica rešen z večjim deležem angleščine, mimetičnostjo pogovorne slovenščine in očitnejšimi razlikami v idiolektih posameznih literarnih oseb. *Grenki med* je roman o tujcih (v Sloveniji, v Angliji, na Škotskem). Skeletna zgodba tematizira življenje prevajalcev in lektorjev angleščine v Ljubljani, zaposlenih pri prevajalski agenciji in na anglistiki Filozofske fakultete. Poleg jezikovne polifoničnosti romana (Angleži, Američani, Škotje, Hrvatje, Slovenci ...) imamo opraviti tudi z narativno polifoničnostjo, in sicer s tretjeosebno pripovedjo, dvema glavnima prvoosebna pripovedma in elektronskimi sporočili. Prepleta se več zgodb, več tiskov, več notranjih monologov, nizajo se ljubljanski dogodki, spomini na potovanja po Škotski, na predljubljsko življenje, sanje, anekdote, skupne prigode ..., vse skupaj pa uokvirja enigmatično iskanje prave identitete Jenny oz. Claire. Založba je roman označila kot »jezikovno in stilsko bohotno brbotanje različnih govoric«.

Tako kot je v *Grenkem medu* različna jezikovna in kulturna pripadnost literarne osebe razdelila v več skupin (domačini, tujci; Angleži, Škoti, Američani), je jezikovna mimetičnost v romanu *Fužinski bluz* ustvarila različne, vendar prepoznavne pripovedne sklope (zgodbe se prepletajo, različne literarne osebe spremljamo »simultano«, njihove zgodbe niso zaokrožene v štirih poglavjih). Če je Skubic govorico svojih angleško govorečih protagonistov v *Grenkem medu* »prevedel« v

slovenski idiom (le tu in tam je ohranjena angleščina), je npr. Črnogorko Janino v *Fužinskem bluzu* »pustil v izvorniku«. Poleg govorcev zapitega metalca je jezikovna mimetičnost v primeru Janine najizrazitejša. Epizoda, ki zaključuje roman, pa lahko razumemo tudi kot svojevrstno pojasnilo, zakaj je v romanu tolikšen delež neslovenskega jezika.

Nijesam ni dobro u početku primijetila kako Daša postaje nešto opaka. Vjerovatno zbog one gandže, i Daša je prvo *gut*, pa onda postane nešto sasvim drugo. Franc Kafka, Metamorfoza. Pretvori se u gamad. [...] On se je sam naslanju na zid z unim svojim pirom, blazno kul – a, zde se spomnim, vmes smo se ustavl v trgovini na Puharjevi pa kupl pir – a ona je iznenada odlučila da se sakrije neđe u žbunje. (Skubic 2004: 36.)

Malo se podignem i kažem:

»Lezi na krevet, Daša, ne boj se. Smiri se. Šššš.«

Glas mam hripav, sploh nisem vedla, da je tak, se moram odkašlat.

Ona pa men:

»Ne, Janina, zakva mi po srbsk govoriš?«

Zato što sam Janina, stara, a ne neka jebena Angelca. (Prav tam: 226.)

Skoraj noben literarnokritički zapis o Skubičevi prozi, še posebej o romanu *Fužinski bluz*, ne pozabi omeniti, da je sodobna Ljubljana s Skubicem dobila svojega prvovrstnega portretista, saj je dogajalni in duhovni prostor vseh njegovih romanov, ter da je prepričljiva izrazna moč precizno ustvarjenega literarnega jezika tisti vzgon njegovega navdiha, ki junakom podeljuje človeško dostojanstvo, živa ljubljanska pogovorna slovenščina pa je v njegovih pripovednih svetovih povzdignjena na raven visokega literarnega jezika, s katerim umetnik občutljivo izrazi vsa kompleksna eksistencialna stanja svojih junakov in jih s tem duhovno osvobaja.¹

Skubic je večkrat poudaril, da je knjižni jezik naravno najvišje izrazilo vsenarodne kulture, vendar pa se z njim lahko identifi-

¹ <http://www.ljubljana.si/si/ljubljana/priznanja-mol/zupanciceva-nagrada/zupancicevi-nagrajenci-2007>

ramo le na podlagi njegove povezanosti z vsemi tistimi socialnimi in funkcijskimi zvrstmi, ki jih govorimo v svoji intimi, ter da se moramo zavedati moči pripadnosti tem jezikom, s tem pa tudi moči njih samih. In da želi z jezikom svojih proz pokazati, da je vsak tak jezik celovit svet, ki obsega celotno doživetje junaka zgodbe, da jezik(i) z družbenega roba ni(so) ne pokvarjen(i), ne osiromašen(i), ne nebogljen(i), temveč jezik(i) ljudi s kompleksnim, protislovno globokim človeškim bistvom, kakršnega imajo vsi ljudje.²

Zapitega in v vseh pogledih brezperspektivnega fužinskega metalca je Skubic profiliral z nizkim pogovornim besediščem, odsekano govorico in posebnim besednim redom.

Ma, pizda, pa te kaplce. Kaplce kaplce. Vročee noči. Lučke – teh bo konc. Kaplce – spod pajске. Leze dol – se ti strga. To je od pira. Pir dela kaplce. Najprej na flaši – mrzli. Pol pa na koži. [...]

Če to ni en šit. A smo se za to boril? Ma, smo se mi en kurac boril. S čim smo se. Boril. Kurcem, vojniče, riječima druga starijeg vodnika. Pizda, mislim, se bo res kar dan delu. Brez zajebancije. (Skubic 2004: 5.)

V drugo smer gre govorica upokojene profesorice slovenščine, v katerem je hiperknjižno pogosto nadgrajeno tudi z diskurzivnimi zdrsi.

Za koga od davkoplačevalcev financirane nacionalne akademije po svetu in založbe z dobro plačanimi uredniki pišejo slovarje, če ljudje sploh ne vejo, iz katerega jezika je kakšna sofisticirana beseda, da bi lahko pogledali, kako se napiše. Mimogrede, od Zlate ladjice do Makalonce je 41 grafitov, od teh jih je 51 % v slovenščini, 2 % v nemščini, 20 % v angleščini in 27 % v različnih semiotičnih kodih. Nekaterih povsem neugotovljivih, domnevno so čisti indeksi, brez kanca simbolnega. Torej jezikovna situacija tudi v naši ulični kulturi še ni tako grozna. (Prav tam: 57–58.)

Umestitev dogajanja na Fužine daje Skubicu veliko možnosti za tematiziranje (ne)sprejemanja drugega jezika in druge

kulture, hkrati pa tudi odnosa naravnih govorcev slovenščine do svojega jezika.

»Ampak jugovičev pa ni veliko v tem hodniku, ne?« pravi potem še, da se z Zokitom kar spogledava. Zokitu se čisto malo zarežim, tako da me odbitek ne vidi. Konec koncev je on tudi jugovič, čeprav je že čisto naš. Saj ponavadi sploh na to ne pomislim – samo takrat, kadar kdo zraven njega blekne kakšno tako. Jaz nimam nič proti čefurjem, če so kulturni, tako ko Zoki, da govorijo lepo slovensko pa da mi ne nažigajo une svoje cigu-migu pjevaljke sto na uro iz avtomobilov pod oknom.

»Saj, veste, to sploh ni res, kar se tako govori o Fužinah, da naj se tukaj sploh ne bi slovenščine slišalo,« pravim. (Prav tam: 29–31.)

Ni se problem zmenit, če stvari štimajo. Če so ljudje fer. Z ljudmi, kakor je Galušič, je užitek delat, udari ti v roko pa stvar drži, sploh ni treba nosit papirjev. S tema dvema tukaj, z Erjavcema, je pa sama zgaga. Živčakarja. Že tako sta gledala okoli, ko da ju bo tukaj vsak cajt kdo napadel. Pol pa, ko sta dobila pogodbo za proučit, sta jo nesla domov pa sta jo prinesla nazaj čisto rdeče popackano. Ti boga, sploh nista nič spremenila nobenih določb, ampak sta *slovnico* popravljala! [...] Je rekla, notar gor ali dol, tale stavek, kakor je napisan, nima ne repa ne glave. Sem rekel, gospa, saj to *mora* tako bit, to je pravniški jezik, tega je nam nepravnikom težko razumet. Samo skimavala je pa me je prepričevala: pogledjte, gospod, če pa tole besedo damo sem, pa damo v drug sklon, pol je pa stavek iznenada čisto smiseln: *izročil v last in posest na dan podpisa kupoprodajne pogodbe in plačila celotne kupnine*. Pa dobro, klinc jih gleda, zaradi mene. Res ne vem, kaj je narobe z *in plačilo celotne kupnine*. Kateri bebec pa ne razume, za kaj tukaj gre. (Prav tam: 85.)

»Živa ljubljanska pogovorna slovenščina« pa je bila že pred Skubičevu prozo »povzdignjena na raven visokega literarnega jezika«, in sicer v romanu *Nekdo drug* (1990) Braneta Gradišnika, posvečenem »Lublani pa Lublančankam«, kjer je poleg tega v dodani študiji Velemirja Gjurina dobila še znanstveno obravnavo (ravno tako napisano v ljubljanski).

² Prav tam.

Jezik dialogov v romanu *Nekdo drug* je ljubljansčina (delno tudi prekmurščina pripovedovalčevega očeta).

Gjurinova razprava *Beseda avtorju* je razdeljena na poglavja Samuglasniki, Zvočniki, Drugi soglasniki pa sintagmatka funemov, Lučila pa delenje in Pisanje sk'p pa narazen, v katerih Gradišniku z jezikoslovnim znanstvenim aparatom predlaga, »kuko b se učinkovit pisal lublanščino« (Gjurin 1990: 163), npr.: »Zvenečnostno premeno zapisuj sam tolik kolker tud v zbornem jeziku, npr. farovski, movst (čeprov farovža, movzem). Drgač pa: *fuglovž, tud, zlezte, spezdte se* 'spezdite se', *lepšga, viš ga ...* (ne *fuglovš, tut, zleste, speste se, lebzga, viž ga*). [...] Vsako besedo piš zase ket v zborni slovenščini, brez uzera na to, kolk je ublikoglasn drgačna, magar če j shujšana na en sam glas, eno samo črko, al pa tud če nima niti enga zloga: *a t je; ji jh bo; vva šle* [wva/uva] ...« (Prav tam: 168, 170.)

Tako v romanu »miroljubno sobivajo« knjižni jezik pripovedi ter ljubljansčina in prekmurščina dialogov (ki se včasih medsebojno prevajajo).

- »Keko pa to veš?«
 »Od sosedu mož dela na sodišu.«
 »Skor še nkol ni zajca ujev.«
 [...]
 »A se ni zgodil točen to v tistem filmu, k smo ga vrtel prejšen mesec?«
 To jo je ustavilo. Tudi sam sem molčal, opazil sem namreč, da se mi kljub mojemu posmehu njena zgodba zdi že povsem verjetna, in tega ji nisem hotel priznati. (Gradišnik 1990, 16–17.)
- »Ste poročen?«
 »San, ja.«
 »Žena še živa?«
 »Ešče.«
 »Mata kej otrok?«
 »Dva. Pojba pa deklo. Gospoud doktor, ge bi šou domou.«
 »Zakaj? A vam tukej ni dobr?«
 »Nej je tak slabo, samo ka je žena bêtežna, deca pa tuj nemrejo se samí.«
 [...]
 »A tegale kej poznate?«
 [...]
 »Če ga póżnan? Kak ga ne bi.«

- »Kdo pa je?«
 »Ja – tou pa ne ven.«
 »Ja kako ne veste, če ga pa poznate?«
 »Načiši je.«
 »Kaj je?«
 »Načiši je.«
 Zdravnik me je vprašal s pogledom.
 »Da sem se spremenu.« (Prav tam: 57–58.)

Nekdo drug je postmodernistična kriminalka, ki ruši oz. širi tipične vzorce oz. sheme žanra, saj vanje vnaša literarne postopke, ki preraščajo njihov okvir. Klasični kriminalki ni mar za nič, kar ni v funkciji zapleta, npr. za jezikovno karakteriziranje literarnih oseb, kar je ena očitnejših značilnosti Gradišnikovega romana (kar je poleg tega še nadgrajeno z znanstvenim člankom). Gjuriin (1990: 171) je študijo o lublanščini sklenil: »Zdej se ti lpo mal dol zicn, pa probi, kuko tola deluje. Pa še kej najd pa zram prtakn. Po vva pa magar vse razčefedrajsala pa na nov nrdila, če v treba. Ka če novva midva, bo pa 'k'šen drug'.«

»K'šni drugi« so se stvari lotili drugače, npr. Zoran Hočevvar. Preden je leta 1997 izšel njegov roman *Šolen z Brega*, se je zgodba o Janezu Kolencu z Brega v Ljubljani »dobrih pet let pomikala po uredništvi – najbrž zato, ker je veljala za ljudsko branje, za nekaj rigidnega in celo slabo pismenega. Zaradi 'preproste' Kolenčeve naracije so bržda imeli avtorja za cepca in niso opazili ne humorja ne zgradbe ne zveze z dobro literaturo« (Hočevvar 1997: 217), kot Hočevvar pojasnjuje v intervjuju, dodanem romanu (v odgovor na vprašanje glede njegovega prvega romana, *Porkasvet* iz leta 1995; roman *Šolen z Brega* je dejansko Hočevvarjeva prva knjiga).

Hočevvar si je za prvoosebne pripovedovalca izbral upokojenca Janeza Kolenca, ki ga vsi kličejo Šolen, in ga profiliral predvsem z govorico, ves čas enako filistrsko, prepleteno s polintelektualnimi tujkami in nedolžnimi kletvicami ter z nagnjenostjo k natančnosti (kakšna daljša pojasnjevanja po navadi sklene z besedami »Se oproščam, če koga utrujam s temi detajli, ampak ...«, čemur sledi še natančnejše pojasnjevanje, zakaj se mu

to zdi potrebno). Šolen je povprečnež, ki vztraja pri drobnih kapricah samo zato, ker se boji dejanj. Pred bralca stopi sredi januarja 1991, v času intenzivnih priprav na slovensko osamosvojitvev. Po materini smrti živi sam, eno sobo oddaja študentom, z znanci in neljubimi sorodniki razpravlja o političnih spremembah, o razpadu skupne države, o spopadih na Hrvaškem, o Slobodanu Miloševiću, Sadamu Huseinu ... in benti zaradi javnih ur, predvsem tiste na cerkvi sv. Jakoba, na katero vidi s kuhinjskega okna na Bregu, ki ali stojijo ali kažejo narobe. Šolen se s časom zelo veliko ukvarja, to je zanj zelo občutljiva tema, kajti, kot zapiše v *Pismih bralcev* v časopisu *Delo*, »Morda ure in tisti, ki naj bi skrbeli zanje, res ravnajo v skladu s časom v naši deželi, ki nekako stoji in noče in noče brzeti v svetlo post-rdečo prihodnost, vendar nas navadne državljane, sploh pa upokojujence, na ta stoječi čas spominjajo poleg ur še druge, bolj boleče stvari in nadloge.« (Prav tam: 99.)

Šolen je skozi ves roman ujet v premišljevanja o globljem in širšem ozadju časa, v katerem so javne ure obstale. Zdi se mu, da bi ure, če bi ponovno stekle z zavestjo o svojem pomenu, utegnile potegniti za sabo sam veliki čas, mogočni Kronos. Roman se sklene konec junija 1991, po slovenski razglasitvi samostojnosti Slovenije, vendar Šolen nima časa razglablјati in premišlјevati o tem, kajti preveč opravkov ima s sorodnikom Jožefom, ki se hoče nasilno polastiti njegovega stanovanja. V na trenutke komičnih zadnjih dveh poglavjih privre na dan Šolnov samoohranitveni nagon. Jožefa, oboroženega z nožem in pištolo, ki je pravzaprav Šolnova, se hoče najprej lotiti z lesenim batom za meso, nato pa še s pištolo, ki mu jo uspe izmakniti Jožefu. Vendar Šolen, ki je kapriciozen in natančen samo zato, ker se boji dejanj, niti takrat ne stori ničesar sam, kajti Jožef se po nerodnosti sam rani v nogo. Ne glede na to pa se je ura na cerkvi sv. Jakoba v tej noči premaknila za tri minute.

Šolen z Brega, roman, o katerem je neimenovana urednica avtorju svetovala, »naj

ga da[m] komu popraviti, ker je sicer zabaven in bi ga veljalo ohraniti« (Prav tam: 218), je leta 1998 dobil literarno nagrado kresnik.

Roman *Porkasvet* je založba na platnicah opremila z naslednjo informacijo: »Ironija in humor sta tisto, kar požene znano zgodbo še enkrat na pot in še enkrat, tokrat zabavno in komunikativno, razkrijeta nemoč trdnih predstav o svetu. Ob tem je izrazita Hočevarjeva imenitna, včasih tudi drastično znižana govornica, ki posnema pogovorni jezik, zato je v njej cel kup mašil, ki so jih včasih uporabljali za psovke. Vendar Hočevarju ne gre za jezikovni verizem, z umirjeno in natančno rabo znižanega besednjaka uspe ustvariti ustrezno jezikovno rastišče, iz katerega poganja junakova aktivnost.« Jezikovna plat romana je resnično tisto, s čimer Hočevar doseže, da njegov Vojc Pujšek, zakrknjeni junak, zaprt in omejen v svojem lastnem sfiženem svetu, *porkasvetu*, pove »svojo zgodbo simpatično naravnost« (Prav tam: 220).

Pujči je imela novo trajno.

»Ohoho,« sem rekel, »nova frizurca!«

Bila je slabe volje. Niti pogledala me ni. Listala je po hrvaški reviji. Nina ali Mila. Tuf! Tuf! Tuf! Hrvaška revija, pizda, kakor da ni naših dovolj! Ampak zdaj ne bom delal zgage, sem si rekel.

[...]

»Zajebala me je, prasica. Ne grem več k Marjeti.«

Potem je spet listala revijo. Tuf! Tuf! Tuf!

»Vseeno dobro zgledaš,« sem rekel. Nalašč. Zadnje mesce med nama ni bilo pravega soglasja. V zadnjem času se je nekam pogosto družila z raznimi prijateljicami. In zdaj je sedela tukaj seksi zrihtana in me ni jebala. Ko je rekla tisto o Marjeti, se je sklonila naprej in pod robom kikle sem zagledal golo kožo njene noge in štrompantel. Jebemumater. Kako pa to! Jaz sem generacija, ki je navajena na žabe in zajebancijo z njimi. Zdaj pa nogavice, pizda, kot v porniču. (Hočevar 1995: 8–9.)

Hočevar na vprašanje, kaj najraje piše, odgovarja: »Dialoge. Lepo se je vživeti v posamično osebo in govoriti iz njene omejenosti. So pa zato dialogi po drugi strani tudi

naporno delo. Kompleksnejšega pogovora se ne da napisati več kot pol strani na dan. Pa še ta drugi dan in v mnogih naslednjih dneh doživlja strogo revizijo.« (Hočevnar 1997: 223.)

Učinkovitega jezikovnega profiliranja literarnih oseb ni preprosto doseči; o tem npr. Hočevnar pravi: »Najbolj me je izcuzal jezik. Nikakor nisem mogel pogruntati govorjenja in izražanja glavnega junaka. [...] Zdaj sem ga našel. Brezbarvnega in skopega, toda polnega iztrošene patetike in absolutno brez humorja. Moj namen pa je, da bralec crkne od smeha. E, zdaj pa ti bodi pameten.« (Prav tam: 220.)

Zanimiv je primer romana Ferija Lainščka *Namesto koga roža cveti* (1990). Gre za zgodbo o prekmurskih Romih, predvsem o dveh prijateljih, ki jima ne uspe izstopiti iz začaranega risa sanjarij in glasbe, skozi katerega Lainšček niza premišljevanja o vesplošni človeški izgubi stika z lepim v svetu in z lepim v sebi, o nenehnem iskanju česa boljšega – zase in za svoje bližnje. Iz romana veje tiha žalost zaradi nepremostljivega brezna med večinskim prebivalstvom in Romi – ki pa ni izražena s sociolektom. Lainščkovo zgodbo o Romih, ki so do svoje od boga dane usode bolj ali manj ravnodušni (»Kajti cigan je kar dobra roba. Nikjer ga ni na spisku, nihče po njem ne vpraša, lahko ga jašeš, lahko mu jermenje s hrbta režeš, lahko iz njega žajfo kuhaš – le kaj je to koga briga! Cigan je bil, Cigana ni, Cigan je figa!«, Lainšček 1991: 158–59), so leta 1994 prenesli na filmski trak (*Halgato*), kjer so – v nasprotju z romanom – dialogi med Romi v romščini. Če bi Lainšček v romanu za jezik dialogov uporabil romščino, bi bila recepcija romana brez prevoda (npr. v opombah) otežena, saj jih bralci ne bi razumeli.

Za drugačno strategijo pa se je odločil v romanu *Nedotakljivi. Mit o Ciganih* (2008), v katerem pripovedovalec Lutvija Belmoldo pripoveduje zgodbo o usodi štirih romskih generacij. V tem romanu je precej romskih izrazov, ki so na koncu pojasnjeni v slovarčku

(npr. *bakst, čhavouro, dej, devla, kher, phuro*). Tako je dosežena tudi jezikovna pristnost »mita o Ciganih«.

Eden od odgovorov na vprašanje, kako se govori/pripoveduje v sodobni slovenski prozi, je lahko: *slovensko*. To pomeni, da avtorji vse bolj upoštevajo, »kuko ldje zares guvurijo [...] aha, tale človk je pa tak, ud t'm pa ud t'm, v takem pa takem pulužaju« (Gjurin 1990: 163), in da jezik proze vendarle ni »arhaičen, težak, prenasičen, poln podredij, gostobeseden, da zaduši še maratonca in mora ubog slovenski igravec, ki ga prebira na proslavah, pred vsakim stavkom globoko vdihniti«,³ kot mu je leta 1997 očital Miha Mazzini.

Viri in literatura

- GJURIN, Velemir, 1990: Beseda avtorju. Brane Gradišnik: *Nekdo drug*. Ljubljana: samozaložba.
 GLAVAN, Polona, 2001: *Noč v Evropi*. Ljubljana: Študentska založba.
 GRADIŠNIK, Brane, 1990: *Nekdo drug*. Ljubljana: samozaložba.
 HOČEVAR, Zoran, 1995: *Porkasvet*. Ljubljana: DZS.
 HOČEVAR, Zoran, 1997: *Šolen z Brega*. Ljubljana: *cf.
 LAINŠČEK, Feri, 1991: *Namesto koga roža cveti*. Ljubljana: Prešernova družba.
 LAINŠČEK, Feri, 2008: *Nedotakljivi. Mit o Ciganih*. Ljubljana: MK.
 SKUBIC, Andrej, 1999: *Grenki med*. Ljubljana: DZS.
 SKUBIC, Andrej, 2004: *Fužinski bluz*. Ljubljana: DZS.
 SKUBIC E., Andrej, 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
 SKUBIC E., Andrej, 2006: Načini umeščanja sociolektov v diskurz slovenske literature. Irena Novak Popov (ur.): *Mesto in meščani v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 42. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 35–45.

³ <http://www.mihamazzini.com/slonadom/dom25.htm>

Simpozij OBDOBJA 29

- STRSOGLAVEC, Đurđa, 2010. Še sreča, da je slovenščina (južno)slovanski jezik. Vera Smole (ur.): *Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 83–94.
- VOJNOVIĆ, Goran, 2008: *Čefurji raus!* Ljubljana: Študentska založba.